

Ventura Ametller i els marges

Summa kaòtica (1986) i *Resta kaòtica* (2008), dues novel·les amb un altaveu empordanès

L'escriptor i veterinarí de Pals (1933-2008) es va imposar una missió quàdruple: escriure la peripècia dels sense veu, oposar-la a les versions oficials, una estètica endimoniada i no dir cap mentida. Ja és molt.

34

ADRIÀ PUJOL

> TEXT

JUDIT PUJADÓ

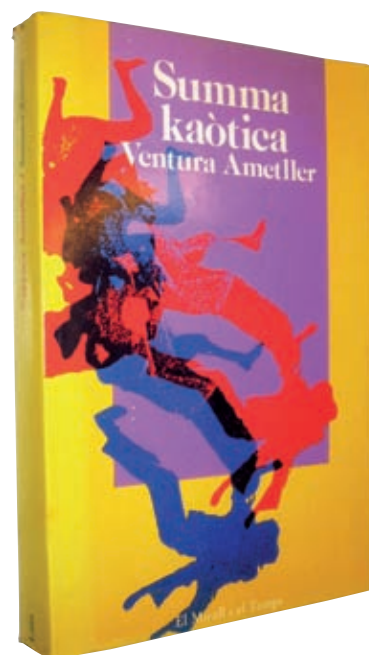
> FOTOS

Els Empordans són tel·lúrics. Allí les incumbències humanes es negocien amb la terra. Paisatge i meteorologia funcionen com una segona pell, i els empordanesos retiren als suros, de funda endurida i sang fosca. La vinya, l'aiguamoll, els casalots, les muntanyes i nostre senyor, el Mar. Simbolisme brollat del fang primigeni, una terra que subjuga i allibera al dictat del vent. I fins aquí el tòpic prenyat de versemblança.

Ventura Ametller va situar dues novel·les al seu país de naixement. Com a mínim, perquè hem d'esperar a saber què s'amaga al seu arxiu. A la *Summa kaòtica* (1986) i a la *Resta kaòtica* (2008) va posar l'altaveu a l'Empordà més esbarriat dels anys trenta i quaranta del segle xx. Convuls i aixecant roda, furga calces endins de llevadores bruixes, calós mentiders i pagesos esforessats. Planta la marginalitat (de marge, no de *quinqui*) al mig de l'hort i fa girar les sínies siderals com un heretge. I connecta les bagasses locals amb Popeye, convoca les actrius de l'època a les bacanals po-

pulars de la societat empordanesa, abans, durant i després de la Guerra Civil.

Tot és en tot, semblava que volgués dir, tan al·legòric. I atrapats els peus pels

> > Ventura Ametller àltes de Bonaventura Clavaguera (Pals, 1933 - Mataró, 2008).

Convuls i aixecant roda, Ventura Ametller, furga calces endins de llevadores bruixes, calós mentiders i pagesos esforessats

ceps nerviüts, però alliberat de cabells en amunt, feia el que li sortia dels collons. Reordenava. Sanguinari com els déus. A les notes de la *Summa*: «Els actors: són reals; arrancats de la pura i puta realitat, que en aquest retaule immens actuen de manera antihistòrica. Són éssers la vida dels quals ha transcendit més enllà de la seva condició estreta i miserable».

Els llocs i els individus

Retaule immens. Mai més ben dit. Però ple de *marginalia*, notes al peu, caricatures i monstres. Per batre d'una altra manera, Ametller tria els subalterns i els situa en una geografia al·lucinada. Transforma en llegendari allò que no ho era. I viceversa, abaixa els fums de la Història.

Món al revés que en definitiva és el món més aterrat. Poel (Pals) és la capital de l'Imperi Bacant de Bacanàrdia (Catalunya empordanitzada). Samària n'és el barri jueu. Jobville (la minúscula Fontanilles) és la metròpoli de la Terra dels Mosquits (els arrossars comarcals). «Aquest país és molt antic i jo també», diu el protagonista.

Menys catacúmbic que no pas Espriu, persones i indrets es mitifiquen, però des de l'esperpent i l'estima. Juselap de Furilló (Josep Pla de Llofriu) treballa per a la resistència contra el feixisme —aviat és dit—, i en Florian de sa Riera és un savi antic.

Sacraville, Vila-no-tenim, Sefhirag. Per poc que conegui l'Empordà, el lector aviat es familiaritza amb el joc d'Ametller. L'antihistòria és una càbala. Es tracta de tornar a llegir els fets, preguntar a les persones. Al capdavant, només tenim punts de vista.

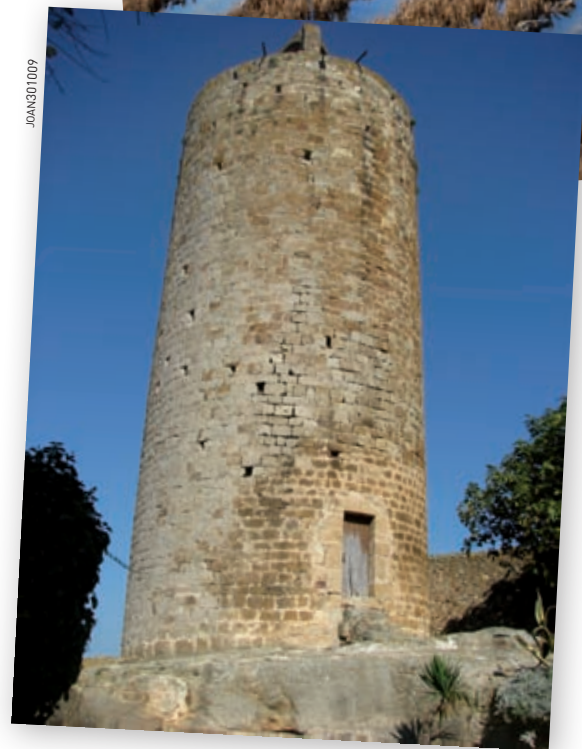
Gràcies a Josep Maria Codina, artista i gendre d'Ametller, he pogut remenar papers de l'escriptor. He llegit el *making-off* de les novel·les. Amb lletra gòtica, Ametller justifica el mètode. En un marge de calendari escolar, copia de memòria una frase de Baudelaire: «*La vérité peut être multiple; n'est pas double*».

L'avui

Ametller parla per boca del seu altre jo: «He caminat pels carrers estrets de cases baixes i decrepites, tocades per la llum de la lluna, i per les places i placetes amagades (...), a dalt dormia Poel, en un somni de pedra

>> *La vila de Pals vista des de prop del Quermany.*

Poel (Pals) és la capital de l'Imperi Bacant de Bacanàrdia (Catalunya empordanitzada). Jobville (Fontanilles) és la Terra dels Mosquits (els arrossars)

JOAN301009

>> A dalt, Fontanilles; al mig, els arrossars de Pals i, a sota, la torre de les Hores de Pals.

medieval». Sota «l'ungla de la lluna», les coses es mostren tal com són. El protagonista es diu Protomorphus, Anamorphus i Metamorphus segons creix i cavalca els misteris de la vida. La primera olor que sent, quan neix, és la pudor d'un caliquenyó.

I tanmateix, l'Empordà de les cases espatllades i dels escanyapits gairebé ha desaparegut. Pals, Pantaleu, Sant Feliu de Boada i Palau-sator són agregacions restaurades i boniques. El turisme i el santgrial de la qualitat de vida han fet dissabte al femer. Als Masos de Pals s'hi venen matalassos inflables, i les moles de senyors i masovers han esdevingut hotels de luxe. El perfum grec ha donat pas a l'*aftersun*.

Però hi ha resistències. Quan em documentava, al pic de l'hivern vaig pujar al Quermany Gros, un altre dels llocs importants si voleu escoltar la música d'Ametller. A llevant, les Medes, i a l'esquena, la torre de les Hores de Pals. Enmig, un país ancorat en

un temps indefinit. De baixada vaig passar per les mines d'en Bofill, la gruta on tothom sap que un drac custodia els sacs d'or i plata. Després, des del mas del Pou de ses Garites vaig caminar fins a les basses d'en Coll, pel bosc. Ni una ànima. Paisatge en letargia. I al final, quan es feia fosc i ja em trobava a l'illa Roja, un home prou vell baixava pel camí de ronda, el que ve de les platges de Begur (Rugeb, segons Ametller). Vaig dir-li:

—On aneu?

—En aquesta hora poc que s'ha d'anar enlloc —em va contestar, i va seguir roquisars enllà.

Adrià Pujol Cruells
és antropòleg i escriptor.

I tanmateix, l'Empordà de les cases espatllades i dels escanyapits gairebé ha desaparegut